

UMELECKÝ PREDNES AKO SAMOSTATNÝ ODBOR HERECKEJ TVORBY

alebo

QUO VADIS, POÉZIA

ZUZANA LAURINČÍKOVÁ

Fakulta dramatických umení Akadémie umení, Banská Bystrica

Umelecký prednes je jednou z dôležitých súčastí výučby budúceho herca – profesionála. Na viacerých umeleckých školách na Slovensku i v Čechách dnes bojuje o svoje postavenie. Často nepomáhajú ani argumenty o jeho rovnocennosti s výučbou javiskovej reči, lebo to nie je jedno a to isté. Umelecký prednes musí byť povinnou súčasťou učebných plánov odboru herectva, pretože napomáha a učí budúceho herca zvládať jazykovo štylizované básnické, a teda aj dramatické, texty. Súčasne učí sústredenej pozornosti k hovorenému slovu. A práve v umeleckom prednese má vypovedané slovo, jeho adresnosť, presnosť, zrozumiteľnosť a emocionálny účinok zvláštny význam. Herec sa učí spoliehať na silu hovoreného slova. Prednes musí byť súčasťou elementárnej, teda remeselné zručnosti rozvíjajúcej prípravy herca. Akým spôsobom mu otvárať dvere do zákutí jeho krás a nevystriť ho z nich, ako mu dať do rúk farby a štetce, ale nechať ho maľovať vlastné obrazy, je otázkou vyučovacej metódy.

Viacerým hercom sa v minulosti výrazne darilo a darí v oblasti recitácie. Zámerne nehovoríme, že všetkým, lebo dobrý profesionálny herec nemusí byť zákonite aj vynikajúcim interpretom umeleckých textov v zmysle prednesu básnickej či prozaickej tvorby. Aj z ochotníkov vyrástol rad recitátorov, z ktorých sa mnohí presadili ako sóloví umelci výhradne v recitačnej sfére. Hoci herec je umelec, ktorý má všetky predpoklady k tomu, aby bol dobrým recitátorom, lebo vie (či mal by vedieť) pekne a spisovne hovoriť, vie (či mal by vedieť) pracovať so svojou psychikou i trémou, ovláda (či mal by ovládať) výrazové prostriedky a má (či mal by mať) schopnosť zaujať, predsa je potrebné odlišovať dva typy umelcov – herca a recitátora. Obidvaja transformujú umelecké texty do javiskovej podoby, ale u každého z nich sa tak deje za iných okolností, pretože tlmočia texty rozdielnym spôsobom. Herec sa musí odosobniť, aby sa prevtelil do postavy, recitátor sa ešte väčšmi zosobňuje pre stotožnenie sa s básnikom.

Na tomto mieste sa pokúšame vysvetliť potrebu výučby tohto predmetu pri výchove poslucháčov herectva a uvažujeme, čím novým ho obohatí. Všetko podlieha vývoju, aj pedagogický proces sa rokmi musí prehodnocovať a byť prístupný novým pohľadom. Nepísané pravidlo hovorí o tom, že ak chcete niekoho zapáliť pre umenie, v tomto prípade pre krásu slova a hru s textom s vlastnou interpretačnou výpoveďou, radšej sa nepodujmite hovoriť o úskaliach, ťažkostiach či neatraktivnosti tohto odboru. Buďme radi, že dnešní mladí adepti herectva nezažili dobu, keď sa recitovanie zneužívalo najmä pre politickú agitáciu. Aj napriek tomu sa iba nemnohí rozhodnú vstúpiť do stretnutia s poéziou so zápalom a potrebou duševného obohatenia. Povedzme si však, že interpretácia, či už išlo o poéziu alebo prózu, nikdy nebola záležitosťou masovej kultúry. Kedykoľvek sa k tejto skutočnosti schyľovalo, bolo to skôr na škodu veci ako v jej prospech. Ide o umenie, ktoré nie je prístupné všetkým. Poslu-

cháť herectva sa s ním počas štúdia musí stretnúť. Alebo ho fascinuje a on podľahne jeho čaru, alebo sa neudeje nič, čo by naznačovalo živú potrebu byť s ním v kontakte celoživotne. V takomto prípade sa mu musí stretnutie s týmto druhom krásy v rámci didakticko-pedagogických možností sprostredkovať.

Prednes umeleckého slova, ako sme už spomenuli, je takzvaná menšinová disciplína. Vždy musel byť ňou človek tak či onak očarený a ožiarený, aby sa zúčastnil. Kedysi dávno k prednesu viedli mnohí skvelí učitelia. Ján Jamnický, Viliam Záborský či Ladislav Chudík. Ale aj Oľga Sýkorová, ktorá sa akoby stratila v tieni hviezd známych nám z divadla a televízie. Boli to všetci tí, ktorí predovšetkým sami milovali poéziu a cez svoj osobný príklad nepriamo zažínali túžbu po stretnutí s básňou. Interpret stojí pred tou istou výzvou.

V literatúre umeleckého prednesu sa často hovorí o interpretácii ako vyváženom stave medzi troma zložkami. Autor, recitátor, poslucháč. Pritom slovo vyváženost' v tomto význame môžeme chápať ako mieru vzájomného porozumenia. Znamienko rovnosti medzi jednotlivými zložkami, v závislosti od podielu, čo ktorá do recitácie prinesie, by sme v tejto osi však rozhodne dať nemohli. Aj keď všetko, o čom recitátor vypovedá, smeruje k poslucháčovi, poslucháč sa najmenším spôsobom podieľa na celkovom výsledku, je len prijímateľom toho, čo k nemu vysielala interpret. Oveľa vrstevnatejšie a diskutabilnejšie je spojenie autor a recitátor. V súvislosti s vývojom prednesu sa mení pohľad na prístup umelca k textu. Keby sme sa pozreli do minulosti, do 19. alebo na začiatok 20. storočia, stretneme sa najmä s poznámkami tých, čo sa o prednes zaujímali a z času na čas ho aj kritizovali. Český básnik, prozaik a dramatik Jiří Mahen od študentských čias písal divadelné kritiky. V jednej z nich poznamenal: *„Recitace se namáhá neustále zdůrazňovat obsah, ale ve skutečnosti ví o vlastním obsahu celé básně velmi málo, ba chvílemi se mi zdálo, že neví o něm skoro nic.“*¹ Český básnik Jan Neruda, ktorý sa okrem iného venoval výchove hercov a umeniu prednesu, vyžadoval, aby bol prednes plne podriadený obsahu. Dodnes aktuálnym ostáva snáď len jeho konštatovanie, že myšlienka sa má pri recitácii pred poslucháčom akoby práve rodiť a tým niesť v sebe známky skutočného života.

Realistická teória umenia vychádzala z hľadania idey a zmyslu umeleckého prejavu. Aj dnešní majstri prednesu (Jamrich, Kristínová, Sarvaš, Bučko) sa odvolávajú na to, ako stotočne „dolujú“ myšlienky básnika a opakovane tvrdia, že „myšlienka“ je na najvyššom stupni cieľov poézie. Umeniu je potrebné priznať aj etické a výchovné dopady. Ale tie sú iba sekundárneho charakteru. Umenie, recitácia zvlášť, tu nie je ani na výchovu, ani na poučovanie, ani na obranu etiky, ale na stretnutie s krásou. Na rozozvučanie nášho vnútra za pomoci zmyslovo–konkrétneho obrazu. Recitátor musí zostúpiť k vlastným lyrickým hodnotám. Nesmie byť iba prekladateľom básnikových hodnôt logických, lebo tie sú len jednou, nie najpodstatnejšou zložkou básne. Pri prednese sa viacerí snažili vytrhávať z básne logickú kostru a tým ju vlastne vypreparovali. Každá báseň má svoju prirodzenú logiku. Ale tá je naozaj len kostrou tela, v ktorom sa skrýva veľa ciev, nervov či svalov. Veľa jemného, poetického, čo dokáže „nasladiť“ a vzrušiť.

Čo má v básni hľadať interpret? V našom prípade herec, ktorý na umeleckej škole prichádza do styku s poéziou? Je tvorcom, ktorý vystupuje aj ako zástupca básnika.

¹ HŮRKOVÁ, Jiřina, HRAŠE, Jiří. *Téma: Promluva*. Sborník. Praha-Bratislava : Akropolis, Slovo a hlas, 2006, s. 47.

Hoci sa stávajú jedným telom, každý hovorí za seba. Mohli by sme to prirovnať k človeku, ktorý má záujem obohatiť svoj šatník o nejaký módný kúsok odevu. Oblieka sa do šatu, ktorý mu autor nachystal. Vybral si ale podľa svojej vôle, teda taký, aký sa mu páči. V ktorom bude vyzeráť dobre. Jeho výberom sa stáva „doplnok“ jeho majetkom. Môže s ním nakladať, ako chce. Ak ho bude vedieť aj správne nosiť, určite bude v spoločnosti neprehliadnuteľný. Možno sa ho aj opýtajú, odkiaľ to všetko má. Prirodzene, že prizná autorskú dielňu, z ktorej vyšiel. To vzbudí všeobecný záujem a tým aj zvýši cenu samotného pôvodcu diela. Metaforicky aj šaty túžia po tom, aby ich niekto nosil. Môžeme sa pozeráť na ne aj na figuríne, lebo vo výklade nás dokážu rovnako zaujať, ale na tele živého človeka zapôsobia oveľa výraznejšie. Ak však človek neodhadne mieru vkusu, je po efekte. A ešte je tu jeden detail. Šaty si vyberáme tak pre potrebu obliecť sa, ale aj z pocitu, že sa chceme páčiť, že chceme pôsobiť dobre a esteticky. A tak je to aj s básňou, ktorá v momente zvukovej interpretácie prestáva byť majetkom básnika. Túži po dodržaní štýlu autora (aj šaty módného návrhára sú umeleckým kúskom, ktorý nosí na visačke jeho meno), ako aj po zachovaní žánru a charakteru diela (k letným šatám by ste si určite neobuli snehule) a osobitného štýlu recitátora (osobnosť, ktorá si šaty vie obliecť, zvyšuje ich estetickú hodnotu).

Umelecký prednes, ako ktoréhoľvek iné umenie, vyžaduje zaujatie, talent, cieľavedomú tvorbu. Nemôže ostať pri jednej tradícii, čaká vždy na niečo nové a objavené. Ale zároveň musí uvažlivo zachovať konvencie, aby nenastal úplný rozchod so spôsobom vnímania poslucháča. Predpokladom úspešnej recitácie je vlastná tvorivá invencia umelca a rešpektovanie apercpečných návykov poslucháča.

Umelecké dielo je dielo obrazovo–zmyslové a má bližšie k predstave o forme, než o jeho obsahu. Pretože na všetko umelecké, na čo len pohliadnu naše oči, čo počujú naše uši, reagujeme predovšetkým cez svoje city, až potom cez svoj rozum. Aj láska ako najvyššia hodnota prejde najprv našimi zmyslami a až po čase dokážeme uvažovať o jej dôsledkoch z logického hľadiska. Umenie je predovšetkým emócia, nie etika. A tak aj recitácia má svoje základy vo výstavbe obrazov. Poetický obraz vyvoláva v poslucháčovi konkrétnu i emocionálnu predstavu o predmete, oživuje dojmy v mysli prijímateľa. Každý básnik pristupuje k tvorbe literárneho obrazu inými jazykovými prostriedkami. Básnická forma musí mať svoju formu, čo nemá nič spoločné s uniformou ani s uniformitou. Génus básnika nevyrastá ani z otrockého napodobňovania veľkých vzorov, ale ani z bezodnej slobody vyjadrovania. Či sa takýto génus vydá cestou zmocňovania sa klasických postupov, alebo či ide za volaním formálnej modernosti, musí v sebe vypestovať cit pre zverejňovanie svojich predstáv prostredníctvom vejačky slov, zmyslu pre mieru, pevným držaním oprát úľuby a krásy. To isté platí aj pre recitátora. Musí svojimi vlastnými prostriedkami oživovať text, zaujať svoj osobný postoj. K tomu musí zaktivizovať celú svoju osobnosť. Text je pre neho len inšpiračný prvok, informatívne zázemie. Individuálna tvorba interpreta je postavená na jeho vnútornom vlastníctve, ktoré je zdrojom, z ktorého bude čerpať najdôležitejšiu materiú pre svoju osobnú výpoveď. Čím je zdroj bohatší, tým budú poetické obrazy pestrejšie. Ukrýva v sebe všetky dojmy, fakty, skúsenosti, zážitky. Čím bližšie bude téma k emocionálnemu zdroju, ktorý vlastní interpret, tým bude jeho výkon presvedčivejší, zrozumiteľnejší, dôveryhodnejší. Preto je také dôležité ponechať recitátorovi voľnú ruku pri dramaturgickom výbere.

Dnešný prednes vychádza z potreby hľadania novej poetiky. Recitácia „scivilne-la“ (čo neznamená, že hovorí „rečou ulice“) a upúšťa od zvyrazňovania dimenzie

prozaickosti a dramatickosti. Viac akcentuje sémantiku a aj slovo izoluje väčšmi, než bolo zvykom. Prevažujú prostriedky zvýrazňujúce dynamiku a tlmia sa prostriedky vetnej melódie. Aj emócie sa tlmia a keď sa prejavia, pôsobia ako vrstvené tremolo, alebo sa prebíjajú z duše na povrch zvýraznenou artikuláciou. Rozhodne sa pominuli časy deklamácie, na aké sme boli zvyknutí pri majstroch Jamnickom či Valachovi, či časy agitačnej naliehavosti prejavu, aké prezentovala v šesťdesiatych rokoch minulého storočia skupina Intergenerácia. Tí, ktorí ostali v službách poézie aj v dnešných časoch, boli prirodzene nútení svoj prejav prehodnotiť a prispôbiť trendu.

Umenie prednesu sa vyvíja. Nechcime, aby poslucháči herectva recitovali ako bardi, ktorí už majú svoje trvalé miesto v histórii interpretačného umenia. Boli by smiešni. Hoci, keď autorka práce nedávno počula recitovať Evu Kristínovú, verte, nesmiala sa. Na čom však bude trvať, je skutočnosť, že recitátor si nie vo vzťahu k autorovi a jeho textu, ale predovšetkým voči sebe samému musí ujasniť, o čo mu ide. Prednes nie je domáce čítanie pod lampou. Je to dialóg interpreta s poslucháčom, ale, čo je dôležitejšie, aj so sebou samým. Motívom recitátora, podobne ako herca, priznajme si, ostáva jeho potreba exhibovať, upozorniť na seba, vyniknúť, hoci môže ísť o zdržanlivého a citlivého interpreta. Motívov prečo prednáša, môže byť viac, ale dôležité je uvedomenie si vzťahu k sebe samému a k prednesu, čo následne formuje jeho vzťah k autorovi a možnosti tvorivej interpretácie. Preto ponechajme recitátorovi právo na úctu k autorovi, umeleckú pokoru, ale netrpte mu nedostatok odvahy prejavíť svoj názor. Dovoľme mu v básni hľadať formu verša v podobe krásneho obalu vznešených obrazov – slov, ktoré sa stávajú obsahom recepcie prijímateľa. V konečnom dôsledku sa stanú myšlienkou.

V príspevku, ktorý na jednej strane hovorí o potrebe výučby predmetu umelecký prednes pri výchove budúcich profesionálnych hercov a na strane druhej uvažuje o novom prístupe, je prirodzené položiť si aj otázku: „Quo vadis, poézia?“ A z času na čas si ju musí položiť a aj si na ňu sám odpovedať aj pedagóg spomínaného predmetu. Poézia je úzko špecializovaná pôda. Môže oslovíť kohokoľvek a predsa dokáže bytostne zasiahnuť iba vyvolených, čo dokážu načúvať jej hlasu. Básnik Holan hovorí, že je to niečo pre niekoho a nič pre všetkých. Nie každý adept herectva prijíma záväzok dať sa aspoň študijne do jej služieb s radosťou. Môžeme hovoriť o atraktivnosti predmetu? Je potrebné ho propagovať? Zamýšľať sa nad tým, či ho pre malý záujem študentov radšej nevypustiť z učebných osnov? Na poslednú otázku treba rozhodne odpovedať záporne. Študent vysokej umeleckej školy sa musí stretnúť so systematickou prácou s veršom, musí poznať teóriu literatúry a pochopením základných zákonitostí a vlastností verša obohatiť svoj umelecký arzenál o nové výrazové prostriedky, ktoré mu v hereckej praxi môžu byť neraz nápomocné a urobia z neho remeselné dobre pripraveného profesionála. Pokiaľ sa nám podarí zasiať semienko záujmu, tí „vyvolení“ z poézie urobia svoju životnú potrebu a tá sa stane súčasťou ich myslenia a vnímania. Viacerí interpreti, ktorí ovplyvnili vývoj slovenského interpretačného umenia (napr. Chudík, Kristínová, Šimonovič), priznávajú silný vplyv rodiča pri prvých stretnutiach s poéziou. Kedysi bolo viac ako dnes prirodzené, že deti sa stretávali s literatúrou a najmä poéziou v domácom prostredí, ktoré tejto forme vzdelanosti prialo. Nevládol taký silný vplyv médií, najmä televízie, ktorá nahradila domáce čítanie, nevraťiac o tom, že svoju programovú štruktúru v súčasnosti výrazne zameriava na inú formu zábavy. Nechceme plakať nad rozliatym mliekom, ani smútiť za *Nedeľnými chvíľkami poézie*. Každá doba mala svoje čaro aj svoje mínusy

a oslovovala vždy inak, čo často vychádzalo aj zo spoločensko-politickej situácie. Treba uvažovať, ako nachádzať nové formy a čo prebrať z tých už existujúcich, čo posunie aj výučbu predmetu umelecký prednes dopredu a ujasníme si, čo je poslucháčovi v súvislosti s prirodzeným vývojom potrebné prednášať. Ak zlyháva v tomto smere rodina a najmä všeobecné stredné školstvo (gymnázia), odkiaľ poslucháči najčastejšie prichádzajú, je potrebné mu to ponúknuť práve na vysokej umeleckej škole, kde sa pripravuje na hereckú profesiu a nezamýšľať sa už nad tým, prečo to neovláda hneď na prvom praktickom cvičení. Problém je predovšetkým v pedagogickom vedení. Chýbajú pedagógovia, akým bol neraz v práci spomínaný Viliam Záborský či Oľga Sýkorová. Výrazný pedagogický vplyv mal aj Ladislav Chudík. Z dielne spomínaných pedagógov vzišli viacerí úspešní a výrazní interpreti. Mravčou robotou dokázali dať základ mnohým, ktorí to potom na javisku rozvíjali ďalej. Sú aj múdre knižky o teórii prednesu. Ale nám sa prednes často spája s drilom bezduchej recitácie. Herec musí poznať techniku reči bezo zvyšku (čo ho učia na javiskovej reči) a musí poznať aj teóriu jazyka. Kto to neovláda, hreší – o tom vedel najlepšie Záborský, ktorý bol na jazykovedu úzko prepojený. Znie to síce zvláštne, na jednej strane umenie, na druhej jazykoveda. Ale reč má svoje zákony. Keď človek presne zvládne vetný rozbor, neurobí logickú chybu a nezvedie ho iba melodika. Pedagóg umeleckého prednesu by mal byť vybavený poznatkami z teórie jazyka. Tí súčasní svoju metódu stavajú na vlastnom skúsenostnom zázemí a viacerí adepti herectva skôr či neskôr kopírujú svojho pedagóga, čo je však častý jav aj pri samotnej hereckej tvorbe na škole. Rokmi ste napríklad poznali, ktorého herca učil Karol Zachar či Július Pántik, ale nepoznali ste žiakov Márie Bancíkovej. Tá vedela zostať v žiakovi. Nedala šancu kopírovať ju. Mala schopnosť učiť podstatu, nie „opakuj po mne“, alebo „urob to takto“. „To čo mi dnes prekáža aj v divadle, je uniformita. V snahe naučiť pedagógovia formujú žiaka na svoj obraz. A poslucháči sú často takí labilní a nezrelí, že si neuvedomujú, že napodobňujú. Pedagóg musí mať silu a danosti povedať „neopakuj to po mne“.“²

Pedagóg má veľkú moc. Ak je dobrý, má schopnosť ovplyvniť žiaka, vzbudí u neho trvalý záujem. Každý má vlastný postup pedagogického vedenia. Metódy starej generácie sú už možno pre mladých prežitkom, ale ich tvorcovia vychovali veľa výrazných osobností aj na poli umeleckého prednesu a dokázali zapáliť pre poéziu poslucháčov. Na dvoch vysokých divadelno-umeleckých školách môžeme v súčasnosti postrehnúť aj dve metódy výučby. Ale ani jedna nepriniesla výrazné ovocie, ktoré by bolo prirodzeným pokračovaním toho, čomu sa snažia celé roky naučiť svojich študentov. Počas štúdia sú síce ochotní participovať na projektoch poetických stretnutí, ale akonáhle zatvoria bránu školy, akoby sa kontinuita prerušila. Hoci, keby sme chceli byť aj v tomto ohľade milosrdní, viacerí sa k svojim učiteľom aj po rokoch s radosťou hlásia, v dobrom na nich spomínajú, občas aj požiadajú o radu pri príležitostnom výbere básne, ale nik z nich sa zatiaľ zvlášť výrazne nechytil práce s umeleckým slovom ako svojho životného poslania. Dnes nájsť slušného mladého recitátora je problém. Je cítiť absenciu pedagogovej účasti. Neprítomnosť rozboru diela. Dominuje osobný príklad, ktorý alebo je taký výrazný, že ma poznačí, alebo ma aspoň prinúti uvedomiť si a naučiť sa isté veci aj mimo povinnej školskej osnovy. Dlhoročný režisér a odborník vo sfére umeleckého prednesu Vladimír Rusko priznáva svoju skúsenosť, lebo desiatky

² Zo záznamu rozhovoru autorky s Vladimírom Ruskom, 4. 5. 2012.

rokov pracoval v rozhlase s viacerými vysokoškolskými pedagógmi: „Problémom je odborná pripravenosť pedagógov. Podľa mňa pedagóg reči by mal absolvovať aspoň prvé dva ročníky štúdia slovenčiny na vysokej škole, lebo pracuje s rozborom básne.“³ Samotní pedagógovia umeleckého prednesu bojujú čoraz častejšie s tým, aby vôbec presadili efektivitu výučby umeleckého prednesu. Natíska sa otázka, či je to preto, že učia akoby neefektívne, nedokážu dostatočne obhájiť svoju pozíciu a opodstatnenosť svojho predmetu u vedenia školy, alebo slovo natoľko stratilo váhu, že sme ho potlačili a neprikladáme mu dôležitost. Začíname spochybňovať spomínaný predmet ako súčasť remeselnej prípravy herca. Možno odpoveď je naozaj ukrytá v tom, že musíme prehodnotiť súčasnú metodiku práce v tomto predmete. Možno v ňom chýba podstatná kapitola, ktorá by vytvorila aj jeho v praxi využiteľnú nadstavbu.

Ak dosiahneme stav, že spomínaný predmet budú učiť ľudia aprobovaní nielen umelecky, ale aj jazykovedne, zaručene sa zvýši efektivita pri práci s umeleckým slovom. Je však ešte potrebné spomenúť, opäť s ohľadnutím na výskum a získané poznatky, že pôsobivo interpretovať môže len človek inteligentný. Aj keď herci majú prirodzenú dispozíciu recitovať, do jej služieb sa dali len niektorí. Nie každý má schopnosť vedieť prečítať a porozumieť. Umenie má aj dušu. A musí ju mať aj interpret. Musí byť osobnosťou aj ľudsky a nezabúdať, že je nositeľom krásna. Nie nadarmo sa z Ladislava Chudíka stala ikona slovensko-českého herectva, aj keď viaceré chvály prišli na jeho osobu až po rokoch. Ide predovšetkým o múdreho a sčítaného človeka, vnímavého pozorovateľa historických zlomov, z ktorých viaceré dokumentoval aj v písomnom odkaze, o dominantnú osobnosť s vysokou charizmou s osobitým ľudským prejavom, a až potom o recitátora. Pretože recitácia bola u neho predovšetkým prirodzená potreba odovzdávať umelecky svoje vlastné názory cez básnikov. Aj preto si repertoár dobrý interpret vyberá sám. Pozná, vyzná sa, má názor. Vtedy dokáže byť jeho názor presvedčivý a výkon strhujúci. Keby sme recitáciu chápali len ako „opakované citovanie autora“, potom by jediný zážitok z básne mal len autor a recitátor i divák by boli len pozorovateľmi básnikovho prežívania. Skutočná recitácia však nie je vyjadrovaním solidarity s autorom textu, je to proces opakovania písania tej istej básne. Ideálnu podobu má recitácia vtedy, keď sa recitátor cíti, ako keby básne aktuálne skladal. A tomu nenaučí žiadny pedagóg. To je to, čo v recitácii vždy ostane vlastné interpretovi. Umenie pedagóga umeleckej školy je len pomôcť odkryť vnútro herca.

Bolo by šťastím, keby z radov našich hercov vychádzali aj zanietenci, ktorí budú šíriť básnické slovo. Básnický obraz vôbec má dnes azda väčší význam ako kedysi. Zdá sa totiž, že slovo nikdy nebolo obklopené takým agresívnym morom sprofanovaného alebo aj celkom prázdneho rečenia. Nemôžeme tvrdiť, že by postmoderná doba naozaj vygumovala ľudské prejavy tých ušľachtilejších emócií, kam patrí aj poézia. Možno dokonca posilnila emocionalitu. Nie sme menej citliví ako naši prarodičia, ibaže našu prípadnú bolesť častejšie vnímame cez úšľabok, čím sa stráca tragický rozmer vecí, ktorý nahrádza cynizmus, sarkazmus či ironickosť. (Mimochodom, nemala by dnes úspech Smrekova *Báseň o cynickom milovaní* ?) Na poéziu sa začalo nazerať s inou senzibilitou a to si žiada siahnuť po novej poetike v interpretácii a možno aj vo výbere tém.

³ Tamtiež, 4. 5. 2012.

Treba vysvetliť, čo rozumieme pod pojmom nová poetika v interpretácii, ale aj ako vysvetliť spojenie nová téma. Istotne opätovne dajú na to odpoveď teoretici literatúry, lebo sám pojem interpretácia je skôr z rodu technického pojmoslovía (rázna, pokojná, nástojčivá, vyzývavá interpretácia), kým skutočný obsah jej môže poskytnúť iba básnický text a na ten interpret priamy vplyv nemá. Zato pomenovanie *téma* je bezprostrednou súčasťou práce interpreta. Iba on rozhoduje, o čom chce spievať ódy či za čo karhať okolie, privolávať si poslucháča na pomoc alebo mu odhaľovať objekty kritiky. Slovom, interpret sa rozhoduje o tom, čo predstaví poslucháčovi/divákovi ako predmet lásky alebo nelásky.

Je potrebné sa zamyslieť aj nad tým, akú má interpretovanie poézie vývojovú perspektívu. Prežije ústne odovzdávanie posolstva nápor surfovania po internete a esemesiek, vizuálne experimenty na javisku či agresiu na obrazovke? Verme, že áno. Explózia mobilných telefónov okrem potreby byť stále v spojení, je tiež uspokojením túžby počuť ľudský hlas. Istým ukazovateľom môže byť aj zvýšená sledovanosť tureckých, ale aj ponuka ideovo už inak ladených pôvodných slovenských seriálov komerčných televízií (*Druhý dych*, *Horúca krv*). Možno práve kritická situácia si nepriamo žiada návrat k rodinným i spoločenským hodnotám a k esteticku, ktoré je hygienickou potrebou hominis sapientis. Ľudia opäť začali cítiť potrebu pozeráť sa na veci, ktoré sú pekné a dobré. Oveľa viac je nutné chápať umeleckú literatúru a spôsoby jej prezentácie ako protiváhu konzumnému spôsobu života a nachádzať nové cesty hodnotnej umeleckej tvorby. Poézia by mala ísť opäť medzi ľuďmi. V tejto situácii je treba využiť všetky dostupné možnosti, ako zachrániť zmysel poézie. Našťastie sa začínajú objavovať rôzne literárne kaviarne, pestujú sa poetické autorské čítania v kníhkupectvách, kluboch či knižniciach a to je priestor pre mladých interpretov, ale aj ich prepojenia na autorov. Aj ohliadnutím do minulosti môžeme pozorovať, že viacerí recitátori úzko spolupracovali s básnikmi, osobne ich poznali, ich básne si nakoniec aj „privlastňovali“ a stali sa trvalou súčasťou ich repertoár (Chudík neraz radil Kostroví, Sarvaš sa priatelil so Smrekom či Váľkom, Rapaičová bola blízkou priateľkou Haľamovej). Rozhlasoví režiséri sa už zákonite nedržia toho, že herec je automaticky dobrý recitátor a ubúda prejavov kultivovane elegantných v prospech výkonov s názorom, porozumením, vzťahom. V susedných Čechách beží projekt *Poezie pro cestující v metru*, kde miesto reklamy putujú s cestujúcimi básne. Chytili sa jej aj jazzmani i folkoví speváci, preniká aj do nových médií, kde sa vizualizuje a zhudobňuje. Aj v tejto rozmanitej farebnosti a divokom pozadí, dokáže zažiarť krása profesionálneho výkonu niekoľkonásobne, čo niekedy v samej kultivovanosti pôsobilo sterilne. Veľmi prezieravo na otázku českého redaktora, čo si myslí o postavení poézie a jej interpretácii v súčasnosti, odpovedá bard slovenských profesionálnych interpretov poézie Ladislav Chudík: „Ja verím, že medzi tými ďalšími, ktorí prídu, budú aj múdri. Títo múdri, aj keď budú malinkí, docielia, že v celom tom procese vznikne niečo, čo si to potom normálne vyžiada. Poézia totiž patrí ľuďom, ktorí chcú v živote prejavíť agilitu...ľudia sa spamätajú, aj tí druhí, že nám niečo predsa len chýba.“⁴

Poézia je významná súčasť našej kultúry. Je jednou z jej dominant. Hoci vzišla z ľudovej slovesnosti, vďaka mnohým skvelým literátom sa v priebehu dejín vo svojej písanej forme môže pochváliť skutočnými veľdielami. No aj tie najrafinovanejšie

⁴ CHUDÍK, Ladislav. Príhovor k účastníkom jubilejného festivalu. Zo zvukového záznamu autorky v Poděbradoch, 22. 4. 2012.

prezentácie poézie by sa však minuli účinku, keby poézia sama neprispela k svojej obrode. Všetci, ktorí sa usilujú rôznymi spôsobmi o cestu či už k čitateľovi alebo poslucháčovi, nesú na svojich pleciach hlavné bremeno – pravdivosť a dôveryhodnosť. Pokiaľ bude vznikať vnútorne úprimná poézia, bude aj resuscitácia poézie prostredníctvom hovoreného slova možná. Sú stále medzi nami ľudia, ktorí potrebujú rezonanciu krásna a duchovna, i tí, ktorí považujú za svoje poslanie im túto potrebu priniesť.